

bitig

**MSKÜ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

bitig

**MSKU Journal of Faculty
of Letters and Humanities**

Çevirenler

Translators

Burcu BARAN

Ceren KURTOĞLU

Adres: Muğla Sıtkı Koçman
Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe Ana Bilim Dalı

e-posta:

burcubaran@posta.mu.edu.tr
cerenkurtoglu0@gmail.com

0000-0002-1751-226X

0000-0003-4187-6845

Gönderim Tarihi / Received

27.05.2022

Kabul Tarihi / Accepted

08.06.2022

Atıf / Citation

Ryle, Gilbert (2022), "Ludwig
Wittgenstein by Gilbert Ryle", çev.
Burcu Baran ve Ceren Kurtoglu,
bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi,
C. 2, S. 3, s. 174-182.

ÇEVİRİ

Translation

Ludwig Wittgenstein

by Gilbert Ryle

**Gilbert Ryle, *Analysis*, Vol. 12, No. 1
(Oct., 1951), pp. 1-9.**

Sonradan Britanya vatandaşı olan bir Avusturyalı, yaratıcı ve etkili filozof Ludwig Wittgenstein, Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre önce mühendislik okumak için İngiltere'ye geldi. 1912'de matematiğin doğasıyla ilgili mantıksal ve felsefi problemlerin pençesinde, Bertrand Russell ile çalışmak üzere Cambridge'e geçti. Birinci Dünya Savaşı sırasında Avusturya ordusunda ve savaşın sonunda savaş esiri oldu. Bu dönemde, pek güvenilir olmayan bir İngilizce çeviriyle 1922 yılında yayımlanan ünlü "Tractatus Logico-Philosophicus" kitabını yazdı. Bir süre için Avusturya'daki bir köy okulunda öğretmenlik yaptığı sırada Viyana Çevresi'nin önde gelen birkaç üyesiyle yakın felsefi temasta bulundu. 1929'da fikirlerinin öneminin hızla anlaşıldığı Cambridge'e geldi. 1939'da profesör oldu. Son savaşın bir kısmı boyunca düzenli olarak *Guy's Hospital*'da hasta bakıcıydı. 1947'de üniversitedeki görevinden istifa etti. "Tractatus" dışında sadece bir yazı yayınladı.

Bildiğim kadarıyla, son yirmi yılda hiçbir şey yayınlamadı; hiçbir felsefi konferansa katılmadı; Cambridge dışında hiçbir yerde ders vermedi; felsefi konularda kimseyle yazışmadı ve hatta Cambridge'deki ders ve

tartışmalarının notlarının elden elde dolaşmasını bile engelledi. Yalnızca önemli öğrencileriyle ve ekonomist, matematikçi, fizikçi ve filozof olan birkaç meslektaşıyla birlikte felsefi meseleleri bıkmadan usanmadan tartışırdı. Yine de onun kıskançlıkla korunmuş küçük göletinden yayılan dalgalar, İngilizce konuşan dünyanın felsefi düşünüşünü istila etti. Onunla hiç tanışmamış filozoflar -pek azımız onunla tanışmışızdır, Wittgenstein felsefe konuşurken ses tonunda duyulabilirler; ve onun adını şimdi zar zor heceleyebilen öğrenciler, Wittgenstein için kötü bir koku yayan şeylere burun kıvrıyorlar. Öyleyse, onun felsefeye getirdiği yenilik nedir?

Bir çağdaş hakkında tarihin hükmünü öngörmeyi denemek beyhudedir. Üstelik ben bunu yaklaşık 30 yıldır herhangi bir fikrini yayımlamaktan kaçınan biri için yapmayı denemek durumundayım. Dolayısıyla sunduğum şey, bir ölçüde, salt yankıların yankılarından oluşan bir izlenimler, yorumlar kümesi olacaktır.

Locke'un zamanından Bradley'e kadar, filozoflar meselelerini sanki onlar psikolojik meselelermiş gibi tartıştılar. Elbette onların problemleri genelde hakiki felsefi problemlerdi, ancak bunları psikolojik terimler içinde tartıştılar. Ayrıca, eğer onlar kendilerine neyi araştırdıklarını sorduysalar, ki nadiren sordular, tıpkı fizik bilimcilerin bedenlerin işleyişini araştırdıkları gibi, zihnin işleyişini araştırdıkları cevabını söyleme eğilimindeydiler. Hakkında konuştukları "Zihin Bilimi" türleri, bazen pozitivistik bazen idealistikti; buna uygun olarak, kabaca, onlar teolojiden çok kimyanın etkisi altında kalmışlardır, ya da tam tersi.

Bununla birlikte, elli yıl kadar önce filozoflar ayaklarını bu psikolojik çizimlerden çıkarmaya başlamışlardı. Çünkü psikoloji artık laboratuvarlarda ve kliniklerde yapılmaya başlandı, bu yüzden koltuk psikolojisi şüpheli hale geldi. Ancak daha bile etkili olan, mantıksal ikilemlerin son zamanlarda saf matematiğin tam da köklerinde açığa çıkmış olduğu gerçeğiydi. Matematikçiler, kendileri için şimdiye dek sağlayamadıkları bir yaşam çizgisine ihtiyaç duydular. Mantıkçılar matematiğin mantığını çözmek zorundaydılar ve bu mantığı herhangi bir ampirik bilimin, özellikle de psikoloji gibi çok sisli bir bilimin bulgularına dayandıramazlardı. Eğer mantık ve felsefe psikolojik soruşturmalar değilse nedir?

Bu yüzyılın ilk yirmi yılında, birçok filozof bu soruya başka türden bir yanıt verdi; Platoncu bir yanıt. Felsefe, zihinlerin işleyişini incelemeyi, veya elbette bedenlerin de; üçüncü bir alanın sakinlerini; soyut veya kavramsal varlıkların, olasılıkların, özlerin, zamansız var olan evrensellerin, sayıların, doğruların, yanlışlıkların, değerlerin ve anlamların alanını inceler. Bu fikir, onun sahipleri, felsefenin herhangi bir sıradan

konunun bilimi olduğunu reddederken, onun bir şeyin bilimi olduğunu söylemeye devam etmeyi; onlar diğerleri arasında felsefenin sadece bir bilim olduğunu reddederken, bir disiplin olarak onun otonomisini korumayı; felsefenin bilime benzemediğini kabul ederlerken, ona bir bilimin statüsünü vermeyi sağladı. Böylece "felsefe ve mantığın neyin bilimi olduğu" sorusuna yeni bir yanıt geldi; rahatsız edici bir rüyadan uyandıran türden bir yanıt. Bu yanıt, Frege ve Russell tarafından verilmiştir.

Viyana'da düşünürler, karşıt bir açıdan da olsa, aşağı yukarı aynı soruyla yüzleştiler. Burada felsefenin zihinsel bir bilim olduğu ve bu nedenle fizik, kimya, zooloji vb. ile sadece kardeş bilim olduğu yaygın olarak varsayılırken; Almanca konuşulan dünyada ise felsefenin diğer bilimlere kardeş olarak değil, anne ya da mürebbiye olarak kabul edildiği varsayıldı. Bir şekilde oradaki felsefe profesörleri öyle bir pedagojik tahakkümden zevk aldılar ki, bilim adamlarına bile emirler yağıdırıyorlardı. Darwin, Freud ve Einstein'ın öğretilerinin doğru olup olmadığına karar vermek için elbette ki filozoflar doğru kişilerdi.

Geç 19. yüzyılda, Mach, metafiziğin bir mürebbiye-bilim olduğu şeklindeki bu görüşe karşı isyan etmişti. 1920'lerin başında bu isyan bir başkaldırıya dönüştü. Viyana Çevresi, fizik, biyoloji, psikoloji veya matematik sorularının metafizik değerlendirmelerle kararlaştırılabileceği mitini reddetti. Metafizik bir mürebbiye-bilim ya da kardeş-bilim değildir; bir bilim hiç değildir. Klasik vaka, Einstein'ın görelilik ilkesi vakasıydı. Felsefe profesörlerinin bu ilkeyi çürütme iddiaları temelsizdi. Bilimsel sorular ancak bilimsel yöntemlerle çözülür ve bunlar filozofların yöntemleri değildir.

Dolayısıyla İngiltere'de sorun şuydu: Doğa ve matematik bilimlerinde eksik olan, ancak mantık ve felsefenin sahip olduğu özel değerler nelerdir, öyle ki, öncekiler kendilerini ikilem içinde bulduklarında, bunlara başvurulabilsin? Viyana'da sorun şuydu: Filozofların bilimsel sorunları karara bağlayamadıkları farz edildiğinde, bilimsel prosedürlerin sahip olduğu, ancak felsefi prosedürlerin yoksun olduğu mantıksal değerler nelerdir? Felsefe ve bilimi birbirinden ayıran çizgi her iki yerde de çizilmiştir. Bilimlerin özerkliğine fiilen meydan okunduğu Viyana'da amaç, felsefenin bir mürebbiye-bilim olarak kurumlanmalarını teşhir etmektir. Burada (yani Britanya'da) psikoloji dışında, bilimlerin özerkliğine ciddi bir şekilde meydan okunmadığı yerde ise mantık ve felsefenin olumlu işlevlerini ortaya çıkarmaktır. Felsefe, Viyana'da kan emici bir parazit olarak görülüyordu; İngiltere'de ise tıbbi bir sülük olarak.

Sorun Wittgenstein'a onun İngiliz formu içinde görüldü. Ve bu yüzden de o mantıksal pozitivistlerden biri olarak adlandırılmazdı. Onların polemikleri Wittgenstein'a, mantık ve felsefenin olumlu işlevine yönelik arayış da, çok daha sonraya dek, mantıksal pozitivistlere ait değildi. Wittgenstein Mach'tan değil, daha çok Frege ve Russell'dan etkilenmiştir. O, kendini uzman felsefenin ölü eliyle sıkıştırılmış hissetmedi, üstelik bu el Almanya ve Avusturya'da bilimsel düşünceyi bile hala sıkıştırmaktadır. Tersine, kendini matematikçiler için mantıksal yaşam çizgilerini düzeltmeye adadı.

Onun her zaman beylik sorusu olmuş olan şeye, "Filozoflar ve mantıkçılar ne yapabilir ve onlar bunu nasıl yaparlar?" sorusuna Wittgenstein'ın nasıl yanıt verdiğini ve onu nasıl dönüştürdüğünü göstermek istiyorum.

Psikolojik ifadelerde uzun bir tutsaklıktan sonra felsefenin bir süreliğine Platoncu ifadelerde yeniden barındırıldığını söylemişim. Ama bu sadece geçici bir sığınmaydı. Çünkü filozofların yeni tımarhanenin hayal ürünü karakterine aldırılmamaya çalıştıkları kısa bir süreden sonra, bir şey onları bu rüyadan uyandırdı. Russell, matematiğin temelindeki mantıksal ilkelerle ilgili araştırmalarında, yalnızca yanlış olmaları koşuluyla doğru ve yalnızca doğru olmaları koşuluyla yanlış olan mantıksal olarak rahatsız edici nitelikte yapılandırılmış ifadelerin kendisine yardımcı olmadığını anladı. Bu kendi kendini altüst eden ifadelerden bazıları, matematiği güvenli kılacak olan temelin doğasında var gibi görünüyordu. Frege ve onun matematik için inşa ettiği kuru havuzda büyük bir sızıntı vardı.

Russell sızıntı için bir yama buldu: Doğru ve yanlış arasındaki tanıdık ayrımın altında, anlam ve anlamsızlık diye daha radikal bir ayrım vardır. Doğru ve yanlış ifadelerin her ikisi de anlamlıdır, ancak sözcük dağıncığı ve ifadelerin yapıları ile kimi sözcük formları ne doğru ne de yanlıştır, ama anlamsızdır - ve ifade veya gramerden ya da anlatımdan dolayı değil, aksine, mantıksal nedenlerle anlamsızdır. Kendi kendini altüst eden ifadeler bu türdendi, ne doğru ne de yanlış, ama ifadelerin anlamsız simülakralarıydı. Dikkatinizi çekiyorum, onlar anlamlı ya da anlamsız olup olmadıklarını sorabildiğimiz, sözlü karmaşık ifadeler türünden şeylerdir. Soru zihinsel süreçlerle veya platonik varlıklarla ilgili sorulmuş olamaz. Öyleyse mantık, en başından beri bunlarla değil, anlamlı olarak ne söylenip ne söylenemeyeceğiyle ilgilenir. Konusu dilbilimseldir, bununla birlikte görevleri bütünüyle filolojininkiler değildir.

Wittgenstein'in "Tractatus"unda bu bölümleyici sonuç genelleştirilmiştir. Tüm mantık ve tüm felsefe, belirli şeyleri söylemeyi neyin anlamlı veya anlamsız kıldığını araştırırlar. Bilimler, dünya hakkında doğru olanı söylemeyi amaçlar; felsefe, yalnızca dünya hakkında doğru ve hatta yanlış olarak söylenebilecek olanın mantığını ifşa etmeyi amaçlar. Felsefenin kardeş bilim ya da ebeveyn bilim olmamasının nedeni budur; işinin bilimsel ifadelerin sayısını artırmak değil, mantığını ifşa etmek olduğunu bilmekteyiz.

Wittgenstein, bir cümlenin, bir haritanın, bir diyagramın veya bir ölçekli modelin gerçekleri nasıl temsil edebileceğini ve hatta önemli ölçüde nasıl yanlış temsil edebileceğini düşünerek işe başlar. Birbirinden yalıtılmış 'Londra' ve 'güney' sözcükleri doğru veya yanlış değildir. Benzer şekilde, bir kağıt yaprağındaki tek bir nokta da doğru veya yanlış bir harita olamaz. 'Londra, Brighton'ın kuzeyindedir' cümlesi doğrudur. Aynı kelimelerle ancak farklı şekilde düzenlenmiş olan 'Brighton, Londra'nın kuzeyidir' cümlesi ise yanlış bir ifadedir. 'Güney, Brighton'un Londra'sıdır' şeklinde düzenlendiğinde onlar ne doğru ne de yanlış, aksine anlamsız olan bir karışıklığa neden olurlar. Kağıt üzerindeki noktaların Brighton'ın Londra'ya göre yönünü temsil etmesi ya da etmemesi için, orada her kasaba için bir nokta olmalıdır ve bunlar pusula noktaları için kimi standartlara uygun olacak şekilde konumlandırılmalıdır. Bir ifadenin, haritanın veya diyagramın doğru veya yanlış olması için sözcüklerin ya da işaretlerin bir çoklusu olmak zorundadır, dahası, bunların belirli şekillerde bir araya getirilmesi gerekir. Bir ifadenin ya da haritanın, doğruluğu ya da yanlışlığı olgusu, kısmen, onun parçalarını düzenleyen özel bir yola dayanır; bir ifadenin ya da bir haritanın hiç sonuç verip vermediği olgusu bütünüyle parçaların birlikte ortaya koydukları genel bir yola dayanır. Onlar birlikte kimi ilişkilendirme yollarını göz ardı etmiştir. Onlar hangi kuralları göz ardı eder?

Wittgenstein, "Tractatus"ta, bu düzenleme ilkelerinin anlamlı ifadeyi kaçınılmaz olarak bozduğu biçiminde moral bozucu bir sonuca vardı. Anlamlı ve anlamsız konuşma arasındaki farkı neyin oluşturduğunu dile getirmeye çalışmak, anlamlı ve anlamsız konuşma arasındaki farkı aşmak demektir. Felsefe yapmak sahiden de bu yapısal ilkelere karşı gözlerimizi açabilir, ancak felsefe bu ilkelerin anlamlı ifadelerini mesele edemez. Felsefe bir bilim değildir; teoriler veya doktrinler üretemez. Yine de, becerikli ya da beceriksiz, başarılı ya da başarısız olabilir. Burada görmeye ihtiyacımız olanı, etkinliğin kendisini izlediğimizde görürüz. Felsefe öğrenmek, müzik veya tenis öğrenmenin aksine, öğrendiğimiz şeyi kendi varlığımızda anlatabilmeyi

sağlamaz. Buna rağmen, öğrendiğimiz şeyi müzikte ve teniste olduğu gibi gösterebiliriz.

Şimdi, felsefi açıklığa, teoremler ileri sürmekten ziyade, argümanlara değer kazandırma ediminde ulaşıldığı doğrudur. Ancak bütün felsefi konuşmaların anlamsız konuşmalar olduğu yanlıştır. Wittgenstein'in kendisi de çok etkili şeyler söyledi ve etkili konuşmak anlamsızca konuşmak anlamına gelmez. Peki bu moral bozucu sonuca onu götüren neydi? Kanımca, "Tractatus"u yazdığında, o, şeyleri söylemek ile, haritaların, diyagramların ve ölçeklerin modellerini yapmak arasında kurduğu analogilerden fazlaca etkilenmişti. Elbette kağıt üzerindeki işaretlerin, bir sıcaklık çizelgesi kurması için ya da söylenen sözcüklerin anlamlı bir ifade kurması için, noktaların ve sözcüklerin kural ve uzlaşımına göre düzenlenmesi gerekir. Hemşirenin, diyagram kağıdındaki işaretlerin zikzakları, yalnızca günün ardışık anlarında alınan termometre okumalarıyla sistematik olarak ilişkiyse, o, hastanın sıcaklığındaki değişiklikleri temsil edebilir veya edemez. Sözcükler bir dizi genel kompleks kurala göre organize edilirse yalnızca doğru ya da yanlış ifade ederler.

Hemşireden, hastanın vücut sıcaklığının seyrini değil, diyagram kağıdındaki noktalarla sıcaklığını temsil etme kurallarını ikinci bir diyagram kağıdında tasvir etmesini istediğimizi varsayalım, kadın şaşıracaktır. Harita yapımının kendisinin kuralları ve uzlaşımını da haritalandırılmaz. Dolayısıyla Wittgenstein "Tractatus"ta, filozof veya mantıkçının, şeyleri anlamlı ya da anlamsız yapan şeyin ne olduğunu söylemekten men edildiğini savundu. Filozof ya da mantıkçı onu gösterebilir, ancak söyleyemez. "Tractatus"tan sonra, şeyleri söylemenin, başlangıçta benzetme yaptığı açıdan, şeyleri tasvir etmeye veya haritalandırmaya benzemesine rağmen, her açıdan bunlara benzemediğini fark etti. Nasıl ki hemşire, tasvir etmese de, sıcaklık çizelgesinin hastanın sıcaklığını nasıl temsil ettiğini veya temsil etmediğini söyleyebiliyorsa, filozof da, diyelim ki, bir bilim adamının ifadesinin anlamlı olup olmadığını söyleyebilir. Saçma olabilecek tek şey, onun kendi anlamı ya da anlamsızlığı hakkında bir yorum yapma iddiasındaki bir tümce olacaktır.

"Tractatus"un farklı ama birbiriyle bağlantılı iki amacı vardır. Kabaca özetlediğim ilki, felsefenin ne, yani herhangi bir bilim olmadığını ve onun ne, yani örneğin şu ya da bu bilimsel teoride söylenenlerin içsel mantığını bir keşfetme edimi olduğunu göstermektir. Taslağını çizmeye bile çalışmayacağım ikincisi, formel mantığın ne tür bir sorgulama olduğunu göstermektir. Bu beni "Tractatus" hakkında genel bir noktaya getiriyor. Wittgenstein'in öncelikli ilgisi, matematiğin mantığına ve dolayısıyla Frege ve Russell'in inşa ettiği, kuru havuzdaki büyük sızıntı olan

mantıksal paradokslara olmuştur. Bu nedenle, matematiksel ifadelerin mantığının işlediği birkaç ifade kalıbına, anlamlı olarak söylenebilecek ifade kalıbı içinde ne söylenebilecekse sıkıştırmaya yatkındı. O, matematiğin terminolojisini, onun kodlarını ve onun abaküs işlemlerini, çeşitli felsefi meseleleri keşfetme görevi içinde ve her şeyin ötesinde onun kendi temel meselesini, felsefe yapmanın kendisinin doğasını keşfetme görevinde kullandı. Sonuç olarak “Tractatus”, büyük ölçüde, teknik donanımdan yoksun olanlar için kapalı bir kitaptır. Çok az insan onu önemli bir şey olup bittiğini hissetmeksizin okuyabilir ve yalnızca birkaç uzman neler olup bittiğini anlayabilir.

Ancak bu, hikâyenin sonu değildir. Belki sadece bir önsözdür. Çünkü Wittgenstein birkaç yıl nadasa yattıktan sonra felsefeye geri döndü. Bu dönemdeki öğretisi belirgin biçimde, “Tractatus”un öğretilerinden ayrılır, hatta bu öğreti “Tractatus”un bazı kısımlarını reddeder.

İlk olarak, Wittgenstein artık tüm ifadeleri matematiksel mantığın ayrıcalıklı birkaç modelinin içine zorla sokmaz. Böylece her türden kalıba karşı bir isyan başlar. Mantıksal sistemlerin formülleri ve felsefi okulların soyut terimleri, Çinli kadınların ayaklarını deforme eden ve onlarla yürümelerine engel olan ayakkabılara benzer. Felsefi açıklama hala ifadelerin bir teftişidir, ancak bundan böyle bir mantıkçının şablonunun delikleri aracılığıyla veya skolastik bir sınıflandırma sisteminin prizmaları aracılığıyla yapılan bir teftiş değildir. Wittgenstein’in diksiyonu, matematikçilerle ezoterik konuları tartışan bir Russell’dan, eğitimsiz genç erkeklerle gündelik fikirleri tartışan bir Sokrates’e dönüşmüştür. O, şimdi sadece bilimlerin önermelerini açıklıyor da değildir; Moore gibi, hepimizin söylediği her şeyin mantığını keşfeder.

İkincisi, onun asıl probleminin hala felsefi eylemin doğası, görevleri ve yöntemleri olduğunu düşünmeme rağmen, o bundan böyle filozofların söylenemez olanı söylemeyi denemeye mahkum olduklarını düşünür. Ancak şimdi o, felsefenin doğasına ilişkin herhangi bir genel ifadeden kaçınır; bu söylenemezi söylemek olacağı için değil, aksine, skolastik ve dolayısıyla karanlık bir şey söylemek olacağı için. Felsefede genellemeler karartmalardır. Felsefenin doğası, onun somut tiplerini üretmek için öğretilmektir. Bir tıp öğrencisinin cerrahiye ölü ve canlı özneler üzerinde operasyonlar yaparak ve onlara tanık olarak öğrendiği gibi, felsefe öğrencisi de felsefenin ne olduğunu, izleyerek ve kimi tereddüte neden olan özel konuşma biçimleri üzerinde uygulamalar yaparak öğrenir. Böylece Wittgenstein, herhangi bir amaç ifade etmediğinden, görünüşe göre amaçsızca gezinmek istedi; tek bir somut

bulmacadan, onun ailesine, onun arkadaşlarına, onun kardeşlerine, onun kuzenlerine, onları hem bulmacaya dönüştüren şeyi, hem de onların nasıl çözüldüğünü gösteriyor – gösteriyor, ama anlatmıyor; devinim içinde kalarak, ama onların bir el kitapçığını derlemeksizin; bir yetenek öğretiyor ama bir doktrin dikte etmiyor.

Wittgenstein'in en sevdiği prosedürlerden biri "çay tadım yöntemi" olarak adlandırılabilir. Çay tadımcıları, örneklerini iki veya üç kapsamlı türe ayırmazlar. Bunun yerine, her örneğin tadına varırlar ve her örneği, onun en yakınındakinin yanına koymaya çalışırlar; ve bu yalnızca tek bir ayırt edilebilir nitelik ile ilgili değil, fakat çeşitli nitelik çizgileri boyuncadır. Böylece Wittgenstein, belirli bir ifadenin karakteristik çalışma biçimini, ondan çeşitli yönlerde ve çeşitli hususlarda devamlı olarak ayrılan ifadeleri örnek üstüne örneğe karşı eşleştirerek sergileyecekti. O, çarpıcı benzerliklerin, önemli ama alelade farklılıklarla nasıl birlikte olabileceğini ve onlara benzerliğe gereğinden fazla dayanmaya ve onlarla örtük farklılıklar söz konusu olduğunda nasıl tökezlemeye meyilli olduğumuzu gösterecekti.

Çünkü filozoflar ifadeleri rastgele incelemeyiz. Kendimizi önceden öngörülemez engellere takılmış halde bulmamız gerçeği, onların iç mantığını araştırmaya bizi zorlamaktadır. Neden ikilemlere düşüyoruz? İzin verin bir örnek vereyim. Kendimizi adeta bir trenmiş gibi konuşurken buluruz; öyle ki zamanın kendisi bir gün yavaşlayabilir ve durabilir. Bir treni vagonlara ve vagonları da kompartımanlara ayırıyoruz. Bir ayı haftalara, haftaları da günlere bölüyoruz. Bir tren yanımdan geçtiğinde, bazı vagonlar benden ötededir, bazıları gelmek üzeredir ve bir vagonun kompartımanı da doğrudan yanımdadır. Pencereden onun yolcularına bakarım. Elbette zaman da böyledir. Geçen hafta geçti, gelecek hafta gelecek, ancak şimdinin yolcularıyla görüş alışverişinde bulunabilirim. Öyleyse, trenler her zaman yavaşlayıp bir yerde dururken, zamanı böylesine yorulmaksızın hızlandıran nedir? 'Şimdi' son vagonun son kompartımanı olamaz mıdır? Yine de kesinlikle hayır; orada onun ardında hala bir şey vardır, keşke sadece rüzgar olsaydı. Bunun çekici bir yanı olduğunu, ama zamanın son kompartımanından söz etmenin saçmalık koktuğunu da görüyorsunuz. Trenler hakkında meşru biçimde söylediğimiz kimi şeylere oldukça benzer olan zamanla ilgili kimi şeyleri neden söylüyoruz, hem de trenler hakkında söylediğimiz şeyin uygun gerekçelerinin bazılarını zaman hakkında uygun olmayan gerekçeler karşılık düştüğünde? Bu soruyu yanıtlamak için, trenler, nehirler ve rüzgarlar hakkında; hareketli gölgeler, gökkuşakları ve yansımalar hakkında; devridaim makineleri, yıldızlar, saatler, güneş saatleri ve takvimler hakkında; sayılar

dizisi, haftanın günleri ve günün dakikaları hakkında söylediğimiz şeylerin bağlantılarının tüm işlevini incelemek gerekir. Ve sonra, trenlerle ilgili tanıdık deyişlerin uygun gerekçelerinden, zamanla ilgili az çok benzer deyişlerin uyumlu gerekçelerine neden kaydığımızı ve bundan böyle neden kaymaya meyilli olmadığımızı görebiliriz. Konuşma biçimleri arasındaki belli başlı analogileri gereğinden fazla bastırdığımızı, ve sevdiğimiz bir modelin hükmü altına alındığımızı, artık işe yaramadığı yerlerde bile onu kullanmaya devam ettiğimizi görüyoruz. Ve şimdi, yeniden aynı dilsel çay tadım süreci yoluyla onun ne olduğunu söylemenin daha kestirme ve iyi bir yolu olmamasına rağmen, zamanın ne olduğunu biliyoruz.

Artık sonuçlandırmalıyım. Wittgenstein, bizim kuşağımıza felsefenin kendisi ile ilgili olarak özbilinç kazandırmıştır. Elbette bir kişinin bir etkinliğin doğası ve yöntemleri hakkında düşüncelerle dolu olması, onu başarmada daha iyi hale gelmeksizin de mümkündür. Wittgenstein nasıl koştuğuna şaşırma başlangıcına dek, şiir çıyanı iyi koştu. Belki de böylece biz, çağrımızın doğası hakkında biraz nevrotik hale getirildik. Ancak Wittgenstein'in felsefenin bir tür bilim olduğu fikrini yıkması, nihayetinde bizi araçlarımız konusunda uyanık bir hale getirdi. Artık hipotezler kurmak ya da teoremler kanıtlamak için uygun olan tartışma yöntemlerini problemlerimizi çözmek için kullanmayı denemiyoruz. Özellikle söylenebilen ve söylenemeyen şeylere ihtiyatlı biçimde dikkat etmeyi öğrendik. Bu yüzyılın ilk günlerinden beri G.E. Moore'un uyguladığı şeye Wittgenstein tarafından bir temel kazandırıldı, ve umuyorum ki perde kalktığında, Wittgenstein'in somut yöntemlerinin, söylediklerimizin içsel mantığının ayrıntıları içinde, Moore'un uzun süredir keşfettikleri aracılığıyla, gücünü, kapsamını ve hassasiyetini de arttırdığını keşfedeceğiz.

Magdalen College, Oxford.